

**PANGEMBANGAN LKS ELEKTRONIK
KANGGO NGUNDHAKAKE KATRAMPILAN NYEMAK DONGENG
SISWA KELAS VII SMP NEGERI 1 TANJUNGANOM
TAUN PIWULANGAN 2013/2014**

Amelia Febriana, Dra. Sri Sulistiani, M.Pd

Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa)

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Surabaya

princess_green03@yahoo.com

Abstrak

Pangrembakane teknologi kang tansaya maju nyebabake saben wong kudu bisa nggunakake teknologi kanggo nyelarasake teknologi karo sakabehe kabutuhan. Guru minangka pendhidhik kudune bisa nyelarasake teknologi karo proses pasinaone siswa. Ora bisa diselaki, ing atase jaman kang tansaya maju iki ora sethithik siswa kang ora kenal marang teknologi. Mula guru dituntut kudu bisa ngimbangi pangrembakane jaman. Salah sawijine cara guru kanggo ngimbangi pangrembakane jaman bisa lumantar ing bahan ajar kayata LKS. LKS kang asipat mandhiri kudu bisa digawe luwih *kreatif*, lan *inovatif* bisa salaras karo pangrembakane teknologi lan kabutuhane siswa.

Panliten iki kalebu panliten pangembangan, kang ngudhari uderaning panliten, yaiku (1) Kepriye proses pangembangane LKS elektronik?; (2) Kepriye tingkat validitas pangembangane LKS elektronik?; (3) Kepriye tingkat efektivitas panganggone LKS elektronik?; lan (4) Kepriye respon siswa tumrap LKS elektronik?. Tujuwan panliten iki kanggo nggandharake (1) Ngandharake proses pangembangane LKS elektronik, (2) Ngandharake tingkat validitas pangembangane LKS elektronik, (3) Ngandharake tingkat efektivitas panganggone LKS elektronik, (4) Ngandharake respon siswa tumrap panganggone LKS elektronik. Hipotes panliten yaiku, H_0 : Pangembangan LKS elektronik ora efektif kanggo ngundhakake asil pasinaon nyemak dongeng, lan H_a : Pangembangan LKS elektronik efektif kanggo ngundhakake asil pasinaon nyemak dongeng.

Panliten iki kalebu panliten pangembangan, lan konsep pangembangan kang digunakake yaiku pola pangembangan 4-D miturut Thiagarajan (sajrone Trianto, 2013:93), utawa bisa diadhaptasi dadi 4-P miturut Trianto (2013:93) yaiku pendefisian (*define*), pengancangan (*design*), pangembangan (*develop*), lan penyebaran (*disseminate*). Proses pangembangan LKS ditindakake kanthi cara nindakake tahap-tahap pangembangan kasebut. Sajrone tahap iki kayata, validasi materi saka dosen lan guru guru, uga validasi saka ahli medhia.

Asil analisis panliten iki tumrap proses pangembangan bisa dimangerteni saka asil validasi LKS elektronik kang kagolong apik. Biji saka validator kayata, saka ahli materi (dosen) ngasilake persentase biji 75%, saka ahli materi (guru) ngasilake persentase biji 96%, lan saka ahli medhia ngasilake persentase biji 92%. Saka pambiji telung validator kasebut bisa dimangereteni rata-rata validasi yaiku 87,7%, mula LKS elektronik bisa diarani apik.

Keefektivan saka LKS kang dikembangake bisa dimangerteni saka asil biji pasinaon siswa. Asil efektivitas pasinaon kelas kontrol ing panliten I ngasilake biji $t_{hitung\ kelas\ kontrol} = 2,88 \geq t_{tabel\ (0,05\ db=35)} = 2,042$, ing kelas uji instrumen panliten I ngasilake biji $r_{hitung\ uji\ instrumen} = 0,43 \geq r_{tabel} = 0,32$, lan kelas eksperimen ngasilake biji $t_{hitung\ kelas\ eksperimen} = 7,62 \geq t_{tabel\ (0,05\ db=35)} = 2,042$. Adhedhasar biji kasebut bisa didudut yen " H_0 ditolak" lan " H_a ditampa", ateges asil biji *pre-test* lan *post-test* kelas kontrol, kelas uji instrumen, lan kelas eksperimen ing panliten I signifikan. Asil efektivitas pasinaon kelas kontrol ing panliten II ngasilake biji $t_{hitung\ kelas\ kontrol} = 3,6 \geq t_{tabel\ (0,05\ db=35)} = 2,042$, ing kelas uji instrumen panliten II ngasilake biji $r_{hitung\ uji\ instrumen} = 0,50 \geq r_{tabel} = 0,32$, lan kelas eksperimen ngasilake biji $t_{hitung\ kelas\ eksperimen} = 8,7 \geq t_{tabel\ (0,05\ db=35)} = 2,042$. Adhedhasar biji kasebut bisa didudut yen " H_0 ditolak" lan " H_a ditampa", lan ateges asil biji *pre-test* lan *post-test* kelas kontrol, kelas uji instrumen lan kelas eksperimen ing panliten II signifikan.

Asil analisis respon siswa tumrap LKS elektronik bisa dimangerteni saka asil persentase respon siswa kelas eksperimen lan kelas uji instrumen. Saka asil analisis respon siswa kelas eksperimen ngasilake persentase pambiji 71,99%, lan saka kelas uji instrumen ngasilake persentase pambiji 84,95%. Mula saka iki LKS elektronik bisa diarani "efektif" adhedhasar saka asil respon siswa kang apik.

Kata Kunci: pangembangan, LKS elektronik, nyemak, dongeng

PURWAKA

Landhesan Panliten

Guru minangka pendhidhik kudune bisa milih sumber pasinaon kanggo siswa kang pas karo kabutuhane siswa. Salah sawijine sumber pasinaon yaiku bahan ajar. Guru kudu bisa milih bahan ajar kang pas kanggo siswane, jalaran bahan ajar kasebut bisa nyengkuyung guru anggone nindakake kagiyatan pasinaon ing kelas. Bahan ajar kang pas bisa ndadekake siswa luwih cepet ngerteni materi kang diandharake dening guru.

Ngadhepi pangrembakane teknologi kang tansaya maju, guru minangka pendhidhik kudune bisa nyalarasake teknologi karo proses pasinaone siswa. Ora bisa diselaki, ingatase jaman kang tansaya maju iki ora sethithik siswa kang ora kenal marang teknologi. Mula guru dituntut kudu bisa ngimbangi pangrembakane jaman. Salah sawijine cara guru kanggo ngimbangi pangrembakane jaman bisa lumantar ing bahan ajar kayata LKS. Saka LKS kang asipat mandhiri kudu bisa digawe luwih *kreatif*, *inovatif* lan *komunikatif* supaya bisa salaras karo pangrembakane teknologi lan kabutuhane siswa.

Para pendhidhik akeh kang kurang *kreatif* banjur migunakake bahan ajar kang asipat *konvensional*, yaiku sumber pasinaon kang asipat instan tanpa anane upaya ngrancang, nyiapake lan nata dhewe (Prastawa, 2013:18). Pamawase Prastawa kasebut uga salaras karo guru basa Jawa SMPN 1 Tanjunganom yaiku Bu Nanik Sumarlin. S. Pd. Saka asile wawancara kasebut ngandharake yen para guru wis arang banget nyiapake bahan ajar kang luwih narik wigati. Bahan ajar kang digunakake asipat *monoton*, mung kuwi-kuwi wae tanpa bisa nyalarasake pangrembangake teknologi. Biasane ing saben-saben taun bahan kang digunakake ora tau diowahi. Mula, sumber pasinaon kang digunakake ora *kontekstual*, kurang narik kawigaten, *monoton* lan ora salaras karo kabutuhane siswa. Kahanan kang kaya mangkono bisa ndadekake siswa gampang bosen anggone sinau lan bisa njalari mutu pasinaon tansaya mudhun, saengga asile pasinaon ora bisa salaras karo tujuwan pasinaon.

Pangrembakane teknologi kang saya maju lan disenengi saben wong kudune bisa narik kawigaten para pendhidhik supaya bisa ngetrapake teknologi marang sumber pasinaon siswa supaya bisa luwih kreatif. Sumber pasinaon LKS kang biasane mung arupa sumber pasinaon cetak kudune bisa digandhengake karo teknologi kang saya ngrembaka saiki. LKS kang dikembangake kanthi dadi LKS elektronik bisa ditrapake ing sakabehe palajaran, kalebu ing pasinaon basa Jawa.

Basa minangka salah siji alat komunikasi kanggo manungsa. Basa nduweni teges sarana kanggo medharake gagasan awujud panglumpukane tembung-tembung (Widada dkk, 2001:48). Basa Jawa klebu basa dhaerah lan basa padinan kang digunakake dening masyarakat Jawa mligine ing Jawa Timur, Jawa Tengah lan Yogyakarta. Basa Jawa uga diwulangake ing pamulangan-pamulangan wiwit SD nganti SMA lan dadi salah sijine piwulangan kang wajib. Materi ajar piwulangan basa Jawa ing antarane katrampilan nyemak,

micara, maca lan nulis. Adhedhasar andharan kasebut, salah siji katrampilan kang narik kawigaten kanggo diteliti yaiku katrampilan nyemak.

Piwulangan nyemak ing sekolahan mligine nyemak dongeng dianggep ora bisa salaras karo tujuwan kang dikarepake. Asil wawancara karo guru basa Jawa SMPN 1 Tanjunganom njlentrehake, pasinaon nyemak isih durung bisa trep karo tujuwane. Nyemak yaiku proses ngrungokake lan ngerteni lambang-lambang lesan *interpretasi* kanggo ngolehake informasi, tujuwan kanggo mangerteni isine carita utawa pesen (Tarigan, 1987:28). Tujuwane nyemak yaiku supaya siswa bisa ngrungokake materi kang diandharake dening guru. Kanyatane, sumber pasinaon kang arupa LKS ora bisa gawe siswa nampa katrampilan nyemak, jalaran wacan kang kudune disemak wis ana jroning LKS. Mula saka kuwi, perlu ana inovasi kang kreatif kanggo pasinaon nyemak mligine nyemak dongeng ing sumber pasinaon LKS.

Salah sawijine *inovasi* kang *kreatif* kanggo pasinaon nyemak dongeng yaiku kanthi nggunakake teknologi komputer marang LKS. Metodhe iki dirasa bisa menehi swasana kang luwih nyenengake tumrap pasinaon. Kanthi nggathukake teknologi komputer sajrone piwulangan nyemak dongeng bisa ndadekake tujuwan saka katrampilan nyemak bisa digayuh dening siswa. Saliyane kuwi, sumber pasinaon kang abasis teknologi bisa narik kawigatane siswa saengga bisa ndadekake siswa luwih sregep nyinaoni basa Jawa mligine tumrap katrampilan nyemak. Ing kene sumber pasinaon kang bakal dikembangake ngunakake teknologi komputer yaiku LKS. Pangembangan bahan ajar LKS dadi salah sawijine inovasi pasinaon supaya bisa ngundhakake motivasi sinau siswa.

Underane Panliten

Adhedhasar landhesan panliten kang wis diandharake, mula bisa didudut underane panliten, yaiku :

- (1) Kepriye proses pengembangane LKS elektronik katrampilan nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom?
- (2) Kepriye tingkat validitas pengembangane LKS elektronik katrampilan nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom?
- (3) Kepriye tingkat efektivitas panganggone LKS elektronik kang dikembangake tumrap undhak-undhakane katrampilan nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom?
- (4) Kepriye respon siswa tumrap LKS elektronik katrampilan nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom?

Tujuwan Panliten

Adhedhasar underane panliten kasebut, tujuwan kang pengin digayuh saka panliten iki, yaiku :

- (1) Ngandharake proses pangembangane LKS elektronik katrampilan nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom.
- (2) Ngandharake tingkat validitas pangembangane LKS elektronik katrampilan nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom.

- (3) Ngandharake tingkat efektivitas panganggone LKS elektronik tumrap undhak-undhakane katrampilan nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom.
- (4) Ngandharake respon siswa tumrap panganggone LKS elektronik katrampilan nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom.

Hipotesis Panliten

Hipotesis panliten minangka wangsulan sawetara saka underane panliten kang wis diandhrake. Hipotesis panliten nyakup hipotesis nihil (H_0) lan hipotesis alternatif (H_a) :

- H_0 : Pangembangan LKS elektronik ora efektif kanggo ngundhakake asil pasinaon nyemak dongeng.
- H_a : Pangembangan LKS elektronik efektif kanggo ngundhakake asil pasinaon nyemak dongeng.

Paedah Panliten

Saben-saben panliten mesti nduweni paedah tartamtu tumrap pihak-pihak tartamtu. Paedah saka panliten iki, yaiku :

- (1) Kanggo Siswa
Asile panliten iki diajab bisa ngundhakake aktivitas siswa lan supaya siswa luwih greged anggone sinau, mligine ing piwulangan nyemak.
- (2) Kanggo Guru
Panliten iki bisa awèh gambaran marang guru supaya bisa migunakake sumber pasinaon kang luwih inovatif supaya siswa luwih greged anggone sinau.
- (3) Kanggo Sekolah
Panliten iki bisa awèh kontribusi tumrap sekolah kanggo ngupaya ngundhakake mutu pendhidhikan kanthi cara ngembangake sumbèr pasinaon kang inovatif.
- (4) Kanggo Panliti
Panliten iki bisa gawe panliti mangerteni kanthi tumemen ngenani pangembangan LKS elektronik katrampilan nyemak .

Wewatesane Tembungan

Sajrone panliten iki, ana tetembungan kang kudu ditegesi, tetembungan kasebut, yaiku :

- (1) Panliten pengembangan yaiku mujudake salah sawijine panliten kang gegayutan karo cara-cara kanggo ngembangake produk, saengga ngasilake produk anyar (Sugiyono,2013:407)
- (2) LKS yaiku salah sawijinine bahan ajar cetak arupa lembar-lembar kertas kang isine materi, ringkesan lan pituduh-pituduh ngrampungake tugas kang kudu dirampunake dening murid, kang wis ada *acuane* yaiku *kompetensi dasar* kang kudu digayuh (Prastawa,2013:204)
- (3) Elektronik yaiku alat utawa samubarang kang cara kerjane adhedhasar elektronika (Sri Sukesu dkk,2007:294)
- (4) Nyemak yaiku proses ngrungokake lan ngerteni lambang-lambang lesan intepretasi kanggo ngolehake

informasi, tujuwan kanggo mangerteni isine carita utawa pesen (Tarigan,1987:28)

- (5) Dongeng yaiku crita-crita kang ora ana ing kasunyatan lan bisa uga crita kang ora tinemu nalar. Amarga kuwi, ora ana paugeran wektu lan papan panggonan, bisa klakon kapan wae lan ning ngendi wae (Pusposari,2012:52-53)

Tintingan Kapustakan

Tegese LKS

LKS utawa *Lembar Kerja Siswa* yaiku materi ajar kang wis diringkes kanthi apik, saengga siswa dikarepake bisa nyinaoni materi ajar kasebut kanthi mandhiri. Lumantar LKS siswa bisa oleh materi, ringkesan, lan tugas kang ana gegayutane karo materi. Saliyane kuwi, siswa bisa nemokake tata cara mahami materi kang luwih katata ngenani materi kang diwenehake. Banjur ing wektu kang bebarengan, siswa diwenehi materi sarta tugas kang ana gegayutane karo materi kasebut (Belawati,dkk,2003:204).

Manfaat LKS

Andayani (2005:10) ngandharake manfaat saka LKS ana lima, yaiku :

- (1) Bisa dadi alternatif kanggone guru ngarahake pasinaon utawa ngenalake salah siji kagiyatan kanggo variasi sajrone pasinaon.
- (2) Bisa nyepetake proses pasinaon lan nyingkat wektu kanggo medharake materi ajar amarga LKS bisa disiyapake sajabane proses pasinaon.
- (3) Bisa nyepetake ngarap tugas saben bocah utawa kelompok, amarga ora kabeh bocah bisa ngarap tugas bebarengan.
- (4) Ngoptimalake alat bantu (media) pasinaon.
- (5) Bisa ningkatake minat siswa kanggo sinau yen LKS disusun luwih menarik lan inovatif.

Jinis LKS

Sadiq (sajrone Widiyanto,2008:14) ngandharake yen LKS bisa dipérang dadi rong jinis, yaiku:

- (1) LKS Ora Kastruktur / LKS Bebas
LKS ora kastruktur yaiku lembar-lembar kang isine ngenani saran kanggo materi pasinaon, sarta alat bantu kanggone siswa supaya mangerteni materi pasinaon. LKS uga alat bantu kanggo ngandharake materi pasinaon supaya luwih cepet anggone nggandharake. Ing materi pasinaon ana pitutur ngenani tata cara ngarap LKS senajan mung sathithik.

- (2) LKS Kastruktur

LKS kastruktur ngemot pawarta lan conto tugas-tugas. LKS iki dirancang kanggo mbimbing siswa sajrone pasinaon. Kanggo nggayuh tujuwan pasinaon, siswa bisa dibimbing sathithik utawa tanpa bimbingan guru. Ing LKS iki wis kasusun tata cara lan arahane, nanging ora bisa nganteni perane guru ing njero kelas. Guru ngawasi kagiyatan pasinaon ing njero kelas, sarta awèh bimbingan marang siswa.

Sadiq (sajrone Widiyanto,2008:14) ngandharake yen LKS Kastruktur ana rong jinis yaiku :

- (1) LKS Konvensional
LKS iki biyasane digunakake ing sekolah-sekolah, umume arupa *print out* utawa buku.
- (2) LKS Interaktif
LKS iki digawe lan dilakokake ngawe *perangkat keras komputer* utawa CD player.

Tegese Nyemak

Nyemak yaiku salah siji katrampilan kang dibutuhake saben pawongan. Nyemak ora mung ngrungokake pawarta kang mlebu kuping tengen lan metu kuping kiwa utawa sawalike. Nyemak yaiku ngrungokake kanggo mangerteni apa kang diomangoke pawongan utawa prastawa kang ora bisa mung ngandelake kabiasaan, reflek utawa insting (adnan,<http://jejakjenaka.wordpress.com>)

Anderson (sajrone Tarigan,1987:28) ngandharake nyemak yaiku ngrungokake kanthi wigati lan ngatekake sarta apresiasi. Nyemak yaiku ngrungokake kanthi munjerake marang objek kang lagi disemak (Natasmita,1995:18). Selaras karo andharan kasebut, Tarigan (1987:28) ngandarake yen nyemak yaiku proses ngrungokake lan ngerteni lambang-lambang lesan *interpretasi* kanggo ngolehake informasi kanthi tujuwan ngerteni isine crita utawa pesen.

Tatacara Nyemak

Kagiyatan nyemak uga nduweni tata cara supaya pawongan kang nyemak bisa mangerteni pawarta apa kang lagi disemak. Tata cara kasebut, yaiku ; (1) tahap ngrungokake ; (2) tahap mangerteni ; (3) tahap njabarake ; (4) tahap ngevaluasi ; (5) tahap nanggapi. Supaya luwih gamblang, mula limang tahapan kasebut bakal diwedharake, yaiku :

- (1) Tahap ngrungokake (*hearing*) yaiku kita ngrungokake kabeh samubarang saka pamicara lan mroses guna mikolehi pawarta anyar. (banjur diolah supaya antuk kabar anyar)
- (2) Tahap ngerteni (*understanding*) yaiku sawise ngrungokake ,kita luwih ngerti lan nguwasani apa isi saka pawarta kang wis dirungokake.
- (3) Tahap njabarake (*interpreting*) ing tahap iki kita ngrasa ora marem karo apa kang wis kita rungokake, bisa njabarake apa kang wis kita rungokake dadi pawase dhewe guna njangkepi pawarta saka kang wis dipikolehi.
- (4) Tahap ngevaluasi (*evaluating*) ing tahapan iki kita bisa ngevaluasi utawa awèh pambiji ngenani pamicara. Apa lan orane bisa kita jabarake keluwihan lan kekurangan saka pamicara,
- (5) Tahap nanggapi (*responding*) yaiku dadi tahap paling pungkasan saka nyemak. Ing tahap ini sapa wae pawongan kang nyemak bisa nrima lan nyecep asil saka apa kang wis disimak, banjur nanggapi marang apa kang disemak, bisa arupa panyaru, pitakonan utawa liyane.

(<http://remajasampit.blogspot.com/2014/04/tahapan-nyemak-berkala-tentang-diri.html>)

Tegese Dongeng

Dongeng yaiku crita cekak *kolektif* kasusastran lesan. Dongeng minangka crita prosa rakyat kang dianggap ora tau kedadean. Apa kang dicritakake ing dongeng mung digawe sarana panglipur, uga dadi gambaran kabecikan ngenani piwulangan moral lan nyemoni (Danadjaya 1991:93). Miturut Pusposari (2012:52-53) dongeng yaiku crita-crita kang ora ana ing kanyatan lan bisa uga crita kang ora tinemu nalar. Ironing dongeng ora ana paugeran wektu lan papan panggonan, nanging bisa klakon kapan wae lan ning ngendi wae. Nurgiyantoro (2010:54) uga ngandharake dongeng yaiku salah sijine crita rakyat (*folktale*) kang maneka warna jinise, kayata dongeng kancil nyolong timun, kancil lan baya lsp.

Jinis-Jinis Dongeng

Hutomo (1991:62-64) ngandharake dongeng bisa diperang dadi 6, yaiku :

- (1) Fabel yaiku dongeng kang paragane kewan kang nduweni tindak tanduk watak kaya manungsa. Tuladhane kancil nyolong timun, kancil lan macan, lsp.
- (2) Mite yaiku dongeng kang gegayutan karo kapercayaane manungsa, gegayutan karo dewa dewi lan anane bangsa alus. Tuladhane Nyi Rara Kidul lan Jaka Tarub
- (3) Legenda yaiku dongeng kang ana gegayutane karo dumadine panggonan. Tuladhane dongeng Rawa Pening, Tlaga Ngebel, Kutha Banyuwangi.
- (4) Sage yaiku dongeng kang ana gegayutane karo sejarah. Tuladhane Candi Prambanan lan Panji Asmarabangun.
- (5) Lugu yaiku dongeng kang critane aneh lan ora bisa dinalar, amarga dongeng iki mung kanggo ngisi wektu, ora ana gegayutane karo apa wae. Tuladhane dongeng Jaka Kendhil lan Timun Mas.
- (6) Epik yaiku dongeng kang nyritakake para paraga kang linuwih ing jaman kuna. Tuladhane Jaka Tarub lan Aji Saka.

Ancangan Pangembangan

Panliten pangembangan iki dipunjerake tumrap pangembangan LKS . Tujuwan saka panliten pangembangan kasebut kanggo ngasilake prodhuk anyar yaiku LKS elektronik kang digunakake minangka sumbere pasinaon. Supaya bisa ngembangake produk kasebut, ancangan modhel panliten kang digunakake yaiku modhel pangembangan 4-D miturut Thiagarajan. Model pangembangan 4-D Thiagarajan nduweni patang tahapan yaiku *Define, Design, Develop*, lan *Desseminate*. Modhel pangembangan 4-D bisa diadhaptasi dadi 4-P, yaiku pendefisian, pengrancangan, pangembangan lan penyebaran (Trianto,2013:93).

Dhesain Panliten

Ing panliten iki model ancangan kang bakal digunakake yaiku dhesain eksperimen *quasi experimental* kang nduweni teges anane kelompok kontrol lan sampel kang dipilih dadi random (Sugiyono, 2010:112). Amarga ana kelas kontrol lan kelas eksperimen, mula panliti

nganggo wujud *Pretest – Posttes Kontrol Grub Design*. Ing Panliten iki kalebu *quasi eksperimental* amarga ing panliten iki bisa ngontrol kabeh variable njaba kang melu merbawani lumakune eksperimen.

Klompok kontrol lan kelompok eksperimen dipilih dadi dadi random. sawise milih rondon banjur kelompok kontrol lan kelompok eksperimen diwenehi *pretes* kanggo mangerteni kahanan wiwitan siswa, apa ana bedane antarane kelompok eksperimen lan kelompok kontrol.

Sumber Dhata lan Dhata

Sumber dhata sajrone panliten minangka subjek saka dhata kang diolehi (Arikunto, 2013:102). Yen ing sajrone panliten migunakake angket, mula saka kuwi sumber dhatane bisa diarani responden. Ing panliten iki sumber dhata kang dibutuhake, yaiku saka siswa, guru mata pelajaran, dosen, lan ahli medhia. Sumber dhata ing panliten iki bisa dipikolehi saka : (1) proses pangembangan medhia pembelajaran LKS elektronik kang ditindakake dening siswa lan validator, (2) observasi keekfetan medhia pembelajaran LKS elektronik yaiku bisa dideleng saka asil pasinaone siswa.

Dhata yaiku sakabehe fakta utawa kang bisa didadekake bahan kanggo nyusun sawijine informasi utawa asil cathetan panliti kang bisa diolah dadi dhata kang digunakake kanggo asil panliten (Arikunto, 2013:99-100). Dhata ing panliten iki arupa dhata kang awujud angka saka asil tes sinaune siswa. Dhata uga awujud asil panliten lapangan arupa angket siswa, angket validasi, angket kebutuhan siswa, lan angket tahap pangembangan LKS elektronik.

Populasi lan Sampel

Arikunto (2013:173) ngandharake yen populasi yaiku sakabehe subjek panliten. Sugiyono (2013:297) ngandharake yen populasi yaiku wilayah generalisasi kang kabentuk saka objek utawa subyek kang nduweni kuwalitas lan karakteristik tartamtu kang ditetepake dening panliti kanggo disinaoni lan sabanjure didudut intine. Adhedhasar pamawas kasebut populasi kang digunakake yaiku kabeh siswa kelas VII SMP Negeri 1 Tanjunganom.

Sampel yaiku saperangan saka populasi (Sugiyono, 2013:297). Saliyane iku, Arikunto (2013:174) uga ngandharake yen sampel yaiku saperangan utawa wakil saka populasi kang ditliti. Sampel kang digunakake ing panliten iki yaiku milih telung kelas yaiku kelas eksperimen, kelas kontrol, lan kelas uji instrumen. Panliten iki nggunakake kelas VII-1 kanggo kelas eksperimen, kelas VII-5 kanggo kelas kontrol, lan kelas VII-6 kanggo kelas uji instrumen.

Teknik Nglumpukake Dhata

Riduwan (2012:51) ngandharake yen teknik nglumpukake dhata minangka teknik kang digawe nglumpukake dhata. Sajrone panliten babagan nglumpukake dhata kalebu babagan kang wigati banget. Ing kene panliti migunakake cara tes, angket, lan observasi.

Analisis Skor Validasi

Rumus anggone ngitung persentasi bahan ajar nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom yaiku :

$$P = \frac{\text{Gunggung pambiji}}{\text{Gunggung skor total}} \times 100\%$$

(Riduwan, 2009:15)

Katrangan :
1 = Kurang banget
2 = Kurang
3 = Apik
4 = Apik banget

Analisis Respon Siswa lan Kabutuhan Siswa

Asil saka respon lan kabutuhan siswa bakal dianalisis kanthi statistik deskriptif nggunakake rumus kaya ing ngisor iki :

$$P = \frac{\text{Gunggung pambiji}}{\text{Gunggung skor total}} \times 100\%$$

(Riduwan, 2012:41)

Katrangan skala pambiji :

1 = Ora
2 = Kurang
3 = Iya

Nemtokake Reliabilitas Instrumen Tes

Reliabilitas yaiku sawijine instrumen kang mung cukup bisa dipracaya kanggo digunakake minangka alat pangumpul dhatane amarga instrumen kasebut wis kangolong apik. Instrumen kang bisa dipracaya, uga kang reliable bakal ngasilake dhata kang bisa dipracaya (Arikunto, 2010:221). Rumus kang bakal digawe nemtokake reliabilitas tes yaiku kaya mangkene :

$$r_{11} = \left(\frac{k}{k-1} \right) \left(1 - \frac{\sum \alpha_b^2}{\alpha_t^2} \right)$$

(Arikunto, 2010:234)

Katrangan :

r_{11} = reliabilitas instrument
 k = akehe butir pitakonan utawa akehe soal
 $\sum \alpha_b^2$ = cacahé varians butir
 α_t^2 = varians total

Analisis Asil Piwulangan

Rumus kang digunakake kanggo nguji rong mean supaya bisa ngerteni efektivitas piwulangan ing kelas kontrol. Rumus t-signifikansi *pretest-postes kontrol grup design*, yaiku :

$$t = \frac{Md}{\sqrt{\frac{\sum X^2 d}{N(N-1)}}}$$

(Arikunto, 2010:349)

Katrangan :

Md : mean saka biji pre-test lan post-test
Xd : deviasi saben subjek
 $\sum X^2 d$: jumlah kuadrat deviasi
N : subjek sajrone sampel

Ngitung T-Tes

Rumus paired sampel t-tes digunakake kanggo mangerteni efektivitas medhia kang wis ditrapake ing objek panliten. Rumus *paired sample t-tes* yaiku:

$$t = \frac{|M_x - M_y|}{\sqrt{\left(\frac{\sum x^2 + \sum y^2}{N_x + N_y - 2}\right) \left(\frac{1}{N_x} + \frac{1}{N_y}\right)}}$$

Katrangan :

- M_x : biji rata-rata saka deviasi (beda) per klompok eksperimen
 M_y : biji rata-rata saka deviasi (beda) per klompok kontrol
 N_x : cacah subjek eksperimen
 N_y : cacah subjek kontrol
 x : deviasi saben biji x₁ (pre-test) lan x₂ (past-test) klompok eksperimen
 y : deviasi saben biji x₁ (pre-test) lan x₂ (past-test) klompok kontrol
 $\sum x^2$: jumlah kuadrat deviasi klompok eksperimen
 $\sum y^2$: jumlah kuadrat deviasi klompok kontrol

Andharan Asil Panliten**Proses Pangembangan LKS Elektronik**

Adhedhasar pola pangembangan 4-D miturut Thiagarajan, utawa bisa diadhapasi dadi 4-P yaiku pendefisian (*define*), pengancangan (*design*), pangembangan (*develop*), lan penyebaran (*disseminate*). Tahapan wiwitan yaiku tahap pendefisian (*define*) ana limang tahapan, yaiku (1) analisis landhesan dhasar, (2) analisis siswa, (3) analisis tugas, (4) analisis konsep, lan (5) analisis tujuan pasinaon. Kaping loro tahap pengancangan nduweni tujuan yaiku ngrancang lan nyepakake kagiatan pasinaon sajrone LKS elektronik. Tahapan iki bisa diwiwiti sawise nindakake tahapan pendefinisian (*design*). Kaping telu tahap pangembangan (*develop*) Tahapan pangembangan bisa diwiwiti saka LKS elektronik (1) kang wis digawe dening panulis. LKS elektronik (1) banjur divalidasi dening validator kang kaperang saka dosen Jurusan Basa lan Sastra Jawa, guru basa Jawa lan dosen ahli medhia saka dosen Jurusan Pendidikan Bahasa Indonesia. Asil saka validasi LKS elektronik (1) kasebut bisa digunakake acuan kanggone panulis ngrevisi LKS elektronik saengga bisa ngasilake LKS elektronik (2). Tahapan kaping papat utawa pungkasan yaiku tahap penyebaran (*disseminate*), tahapan iki bisa katindakake nalika LKS elektronik rampung uji coba ing kelas uji instrumen, lan ditrapake ing kelas eksperimen. Saka uji coba ing kelas eksperimen kasebut dadi asil akhir saka pangembangan LKS elektronik kang paling pungkasan, lan LKS elektronik bisa digunakake sakabehe siswa kelas VII mligine ing pasinaon nyemak dongeng.

Validasi LKS Elektronik

Validitas LKS elektronik ditindakake supaya bisa mangerteni layak orane medhia pasinaon LKS elektronik kasebut. Kanggo mangerteni layak orane medhia pasinaon LKS elektronik kasebut, mula ing panliten iki nggunakake telung validator, yaiku validator ahli materi, lan validator ahli medhia. Validator ahli materi Ibu Dra. Sri Sulistiani, M.Pd minangka dosen Pendhidhikan Basal an Sastra Jawa, sarta Ibu Nanik Sumarlin, S.Pd minangka guru basa Jawa ing SMP Negeri 1 Tanjunganom Nganjuk. Lan validator ahli medhia yaiku Bapak Jack Parmin, M.Hum minangka dosen Jurusan Pendhidhikan Bahasa Indonesia. Rata - rata persentase biji kang digayuh saka ahli materi I (dosen) yaiku 75%, saka ahli materi II (guru) yaiku 96%, lan saka ahli medhia yaiku 92%. Adhedhasar saka pambiji telung validator kasebut mula bisa didudut rata - rata persentase pambiji kanggo medhia pasinaon LKS elektronik yaiku 87,7%. Saka pambiji rata - rata kasebut, mula medhia pasinaon LKS elektronik bisa diarani apik.

Analisis Respon Siswa Tumrap Medhia LKS Elektronik

Asil saka dhata respon siswa sawise nggunakke medhia pasinaon LKS elektronik diklumpukake nganggo angket respon siswa. Dudutan saka asil analisis angket respon siswa kaya mangkene :

- 1) Asil angket respon siswa ing kelas eksperimen kagolong apik, iki dimangerteni saka presentasi asil respon siswa yaiku, 71, 99%.
- 2) Asil angket respon siswa ing kelas uji instrumen uga kagolong apik, iki dimangerteni saka presentasi asil respon siswa yaiku, 84,95%.

Adhedhasar saka persentase respon siswa saka kelas eksperimen lan kelas uji instrumen kasebut bisa didudut yen medhia pasinaon LKS elektronik bisa diarani “efektif” adhedhasar saka angket respon siswa kang nuduhake persentase kang apik.

Efektivitas Medhia LKS Elektronik

Saka dhata kang wis diklumpukake, mula supaya mangerteni efektif utawa orane medhia pasinaon LKS elektronik bisa dimangerteni saka mundhak orane kawisan nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom, Nganjuk. Mundhak apa orane kawasisan siswa bisa dimangerteni saka signifikan asil pasinaone siswa kelas kontrol lan kelas eksperimen.

Supaya bisa mangerteni asil saka t-test bisa diitung kaya mangkene :

a) Ngitung $\sum x^2$

$$\begin{aligned} M_x &= \frac{\sum x}{N} \\ &= \frac{575}{36} \\ &= 15,97 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\sum x^2 &= \sum x^2 - \frac{(\sum x)^2}{N} \\ &= 24284 - \frac{575^2}{36} \\ &= 24284 - \frac{330625}{36} \\ &= 24284 - 9184,02 \\ &= 15099,97\end{aligned}$$

b) Ngitung $\sum y^2$

$$\begin{aligned}My &= \frac{\sum y}{N} \\ &= \frac{342}{36} \\ &= 9,5 \\ \sum y^2 &= \sum y^2 - \frac{(\sum y)^2}{N} \\ &= 11630 - \frac{342^2}{36} \\ &= 11630 - \frac{116964}{36} \\ &= 11630 - 3294 \\ &= 8381\end{aligned}$$

c) Rumus *paired sample t-test*

$$\begin{aligned}t &= \frac{|M_x - M_y|}{\sqrt{\left(\frac{\sum x^2 + \sum y^2}{N_x + N_y - 2}\right) \left(\frac{1}{N_x} + \frac{1}{N_y}\right)}} \\ &= \frac{|15,95 - 9,5|}{\sqrt{\left(\frac{15099,97 - 8381}{36 + 36 - 2}\right) \left(\frac{1}{36} + \frac{1}{36}\right)}} \\ &= \frac{|6,09|}{\sqrt{\left(\frac{6718,87}{70}\right) \left(\frac{2}{36}\right)}} \\ &= \frac{6,09}{\sqrt{95,98 \times 0,055}} \\ &= \frac{6,09}{2,3} \\ &= 2,64\end{aligned}$$

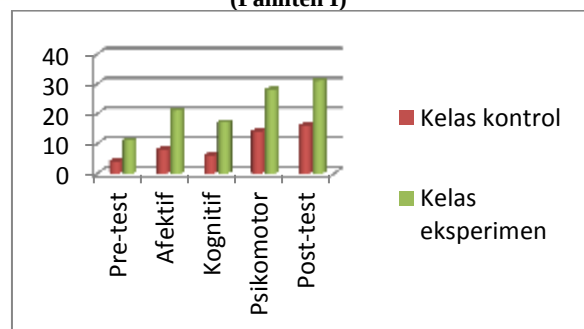
Adhedhasar saka asil kang wis diitung lan digayutake karo kriteria kang wis ditemtokake, mula asil kang wis digayuh kasebut bisa dirumusake $t_{hitung} = 2,64 \geq t_{tabel (0,05 db=70)} = 1,980$. Mula saka asil kasebut bisa didudut yen H_0 ditolak lan H_a ditampa, kuwi ateges ana bedane kang kanggo antarane asil pasinaon kelas eksperimen lan kelas kontrol. Saka asil signifikan asil pasinaon antarane kelas kontrol lan kelas eksperimen nuduhake yen ana undhak – undhakan kawasisan nyemak dongeng sawise nganggo medhia pasinaon LKS elektronik.

- (1) Panliten I, kelas kontrol sadurunge siswa diwenehi materi ngenani nyemak dongeng (*pre-test*) mung ana 4 siswa kang tuntas lan sisane ana 32 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 11,11%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Sawise dianakake proses pasinaon lan dibiji telung aspek yaiku, afektif, kognitif lan psikomotor. Ing aspek afektif siswa kang tuntas yaiku, mung ana 8, lan sisane ana 28 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 22,22%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Ing aspek kognitif siswa kang tuntas ana 6, lan sisane ana 30 kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 16,16%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Ing aspek psikomotor

siswa kang tuntas ana 16, lan sisane ana 22 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 38,88%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Sawise proses pasinaon lan dipikolehi pambiji afektif, kognitif, lan psikomotor. Mula banjur ana pambiji *post-test*. Saka asil pambiji *post-test* ing kelas kontrol bisa dimangerteni yen ana 16 siswa kang tuntas, lan sisane ana 20 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 44,44%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%.

- (2) Panliten I, kelas eksperimen sadurunge siswa diwenehi materi ngenani nyemak dongeng (*pre-test*) mung ana 11 siswa kang tuntas lan sisane ana 25 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 30,55%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Sawise dianakake proses pasinaon lan dibiji telung aspek yaiku, afektif, kognitif lan psikomotor. Ing aspek afektif siswa kang tuntas yaiku, mung ana 21, lan sisane ana 15 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 58,33%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Ing aspek kognitif siswa kang tuntas ana 17, lan sisane ana 19 kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 47,22%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Ing aspek psikomotor siswa kang tuntas ana 28, lan sisane ana 8 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 77,77%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Sawise proses pasinaon lan dipikolehi pambiji afektif, kognitif, lan psikomotor. Mula banjur ana pambiji *post-test*. Saka asil pambiji *post-test* ing kelas eksperimen bisa dimangerteni yen ana 31 siswa kang tuntas, lan sisane ana 5 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 86,11%, lan bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%.

Diagram
Jumlah Siswa Tuntas Kelas Kontrol lan Kelas
Eksperimen
(Panliten I)

Supaya bisa mangerteni asil saka t-test ing panliten II bisa diitung kaya mangkene :

a) Ngitung $\sum x^2$

$$\begin{aligned} M_x &= \frac{\sum x}{N} \\ &= \frac{746}{36} \\ &= 20,72 \\ \sum x^2 &= \sum x^2 - \frac{(\sum x)^2}{N} \\ &= 22814 - \frac{746^2}{36} \\ &= 22814 - \frac{556516}{36} \\ &= 22814 - 15458,77 \\ &= 7355,22 \end{aligned}$$

b) Ngitung $\sum y^2$

$$\begin{aligned} M_y &= \frac{\sum y}{N} \\ &= \frac{236}{36} \\ &= 6,55 \\ \sum y^2 &= \sum y^2 - \frac{(\sum y)^2}{N} \\ &= 12195 - \frac{236^2}{36} \\ &= 12195 - \frac{55696}{36} \\ &= 12195 - 1547 \\ &= 10648 \end{aligned}$$

c) Rumus *paired sample t-test*

$$\begin{aligned} t &= \frac{|M_x - M_y|}{\sqrt{\left(\frac{\sum x^2 + \sum y^2}{N_x + N_y - 2}\right) \left(\frac{1}{N_x} + \frac{1}{N_y}\right)}} \\ &= \frac{|20,72 - 6,55|}{\sqrt{\left(\frac{7355,22 + 10648}{36 + 36 - 2}\right) \left(\frac{1}{36} + \frac{1}{36}\right)}} \\ &= \frac{14,17}{\sqrt{\left(\frac{52523,1}{70}\right) \left(\frac{2}{36}\right)}} \\ &= \frac{14,17}{\sqrt{750,33 \times 0,055}} \\ &= \frac{14,17}{6,4} \\ &= 2,21 \end{aligned}$$

Adhedhasar saka asil kang wis diitung lan digayutake karo kriteria kang wis ditemtokake, mula asil kang wis digayuh kasebut bisa dirumusake $t_{hitung} = 2,21 \geq t_{tabel (0,05 \text{ db}=70)} = 1,980$. Mula saka asil kasebut bisa didudut yen H_0 ditolak lan H_a ditampa, kuwi ateges ana bedane kang kanggo antarane asil pasinaon kelas eksperimen lan kelas kontrol. Saka asil signifikan asil pasinaon antarane kelas kontrol lan kelas eksperimen nuduhake yen ana undhak – undhakan kawasisan nyemak dongeng sawise nganggo medhia pasinaon LKS elektronik. Saka asil kasebut mula bisa diarani yen medhia pasinaon LKS elektronik kang dikembangake “efektif” ing pasinaon nyemak dongeng. Mula saka kuwi medhia pasinaon LKS elektronik kang dikembangake sabanjure bisa digunakake dening siswa ing tingkatan kang padha, yaiku kelas VII lan kanggo pasinaon kang padha yaiku pasinaon nyemak dongeng.

(1) Saka itungan asil pasinaon kelas kontrol lan kelas eksperimen bisa dimangerteni asil pasinaon kelas eksperimen luwih dhuwur saka kelas kontrol. Bab iki bisa dimangerteni saka itungan t-signifikan kelas kontrol lan kelas eksperimen. Saka asil itungan bisa diangerteni t_{hitung} kelas kontrol = 2,88 $\geq t_{tabel (0,05 \text{ db}=35)} = 2,042$, lan t_{hitung} kelas eksperimen = 7,62 $\geq t_{tabel (0,05 \text{ db}=35)} = 2,042$. Saka asil itungan t-signifikan kasebut bisa dimangerteni yen asil pasinaon kelas eksperimen luwih dhuwur tinimbang kelas kontrol. Efektivitas medhia pasinaon LKS elektronik uga bisa diweruhi saka itungan t-test signifikansi saka kelas kontrol lang kelas eksperimen nganggo rumus *paired sample t-test*. Saka asil itungan bisa diangerteni $t_{hitung} = 2,64 \geq t_{tabel (0,05 \text{ db}=70)} = 1,980$. Adhedhasar asil signifikan asil pasinaon antarane kelas kontrol lan kelas eksperimen nuduhake yen ana undhak – undhakan kawasisan nyemak dongeng sawise nganggo medhia pasinaon LKS elektronik. Saka asil kasebut mula bisa diarani yen medhia pasinaon LKS elektronik kang dikembangake “efektif” ing pasinaon nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom, Nganjuk.

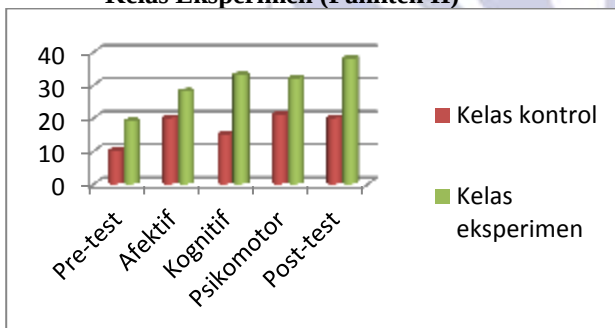
(2) Panliten II, kelas kontrol sadurunge siswa diwenehi materi ngenani nyemak dongeng (*pre-test*) mung ana 10 siswa kang tuntas lan sisane ana 26 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 27,77%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Sawise dianakake proses pasinaon lan dibiji telung aspek yaiku, afektif, kognitif lan psikomotor. Ing aspek afektif siswa kang tuntas yaiku, mung ana 20, lan sisane ana 16 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 55,55%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Ing aspek kognitif siswa kang tuntas ana 15, lan sisane ana 21 kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 41,66%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Ing aspek psikomotor siswa kang tuntas ana 21, lan sisane ana 15 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 58,33%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Sawise proses pasinaon lan dipikolehi pambiji afektif, kognitif, lan psikomotor. Mula banjur ana pambiji *post-test*. Saka asil pambiji *post-test* ing kelas kontrol bisa dimangerteni yen ana 20 siswa kang tuntas, lan sisane ana 16 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 55,55%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%.

(3) Panliten II, kelas eksperimen sadurunge siswa diwenehi materi ngenani nyemak dongeng (*pre-test*) mung ana 19 siswa kang tuntas lan sisane ana 17 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 52,77%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake

yaiku, 80%. Sawise dianakake proses pasinaon lan dibiji telung aspek yaiku, afektif, kognitif lan psikomotor. Ing aspek afektif siswa kang tuntas yaiku, mung ana 28, lan sisane ana 8 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 77,77%, lan durung bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Ing aspek kognitif siswa kang tuntas ana 33, lan sisane ana 3 kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 91,66%, lan bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Ing aspek psikomotor siswa kang tuntas ana 32, lan sisane ana 4 siswa kang durung tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 88,88%, lan bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%. Sawise proses pasinaon lan dipikolehi pambiji afektif, kognitif, lan psikomotor. Mula banjur ana pambiji *post-test*. Saka asil pambiji *post-test* ing kelas eksperimen ana 36 siswa kang tuntas. Yen digawe persentase katuntasan kelas dadine 100%, lan bisa ngayuh katuntasan kelas kang wis ditemtokake yaiku, 80%.

Diagram

Jumlah Siswa Tuntas Kelas Kontrol lan Kelas Eksperimen (Panliten II)

- (4) Saka itungan asil pasinaon kelas kontrol lan kelas eksperimen ing panliten II bisa dimangerteni asil pasinaon kelas eksperimen luwih dhuwur saka kelas kontrol. Bab iki bisa dimangerteni saka itungan t-signifikan kelas kontrol lan kelas eksperimen. Saka asil itungan bisa diangerteni $t_{hitung} \text{ kelas kontrol} = 3,6 \geq t_{tabel (0,05 db=35)} = 2,042$, lan $t_{hitung} \text{ kelas eksperimen} = 8,7 \geq t_{tabel (0,05 db=35)} = 2,042$. Saka asil itungan t-signifikan kasebut bisa dimangerteni yen asil pasinaon kelas eksperimen luwih dhuwur tinimbang kelas kontrol. Efektivitas medhia pasinaon LKS elektronik uga bisa diweruhi saka itungan t-tes signifikansi saka kelas kontrol lang kelas eksperimen nganggo rumus *paired sample t-test*. Saka asil itungan bisa diangerteni $t_{hitung} = 2,21 \geq t_{tabel (0,05 db=70)} = 1,980$. Adhedhasar asil signifikan asil pasinaon antarane kelas kontrol lan kelas eksperimen nuduhake yen ana undhak – undhakan kawasisan nyemak dongeng sawise nganggo medhia pasinaon LKS elektronik. Saka asil kasebut mula bisa diarani yen medhia pasinaon LKS elektronik kang dikembangake

“efektif” ing pasinaon nyemak dongeng siswa kelas VII SMPN 1 Tanjunganom, Nganjuk.

Panutup

Dudutan

Adhedhasar saka sakabehe asil panliten kang wis ditindakake dening panliti, mula bisa didudut asil sakabehe panliten. Dudutan saka sakabehe panliten bisa diandharake kaya mangkene :

- 1) Pangembangan LKS elektronik ditindakake miturut model pangembangan 4-D miturute Thiagarajan, utawa bisa diadhapitasi dadi 4-P yaiku pendefisian (*define*), pengrancangan (*design*), pangembangan (*develop*), lan penyebaran (*disseminate*). Proses pangembangan LKS elektronik ditindakake kanthi cara nindakake sakabehe tahapan pangembangan sajrone tahapan pangembangan 4-D miturute Thiagarajan. Tahapan kasebut kayata, validasi biji saka ahli materi yaiku dosen, lan guru, sarta validasi ahli medhia. Analisis asil validasi lan uji coba wiwitan, banjur uji coba lapangan marang siswa. Tujuwan saka tahapan iki yaiku kanggo ngasilake LKS elektronik kang layak digunakake sajroning pasinaon basa Jawa mligine nyemak dongeng siswa kelas VII.
- 2) Saka validitas LKS elektronik kang wis ditindakake ngasilake LKS elektronik kang layak digunakake. Adhedhasar saka pambiji validator yaiku ahli materi I (dosen) yaiku 75%, saka ahli materi II (guru) yaiku 96%, lan saka ahli medhia yaiku 92%. Adhedasar saka pambiji telung validator kasebut mula bisa didudut rata – rata persentase pambiji kanggo medhia pasinaon LKS elektronik yaiku 87,7%. Saka pambiji rata – rata kasebut, mula medhia pasinaon LKS elektronik bisa diarani apik.
- 3) Asil saka angket respon siswa kang diandharake sadurungu ngasilake yen siswa seneng nggunakake LKS elektronik. Pangembangan lan pangetrapan LKS elektronik kagolong pas kanggo siswa. Siswa luwih seneng yen proses pasinaon ora mung diulang materi, nanging ana owah – owahan kayata nyelarake materi karo ngarap soal kang karingkes kang narik kawigaten.
- 4) Efektivitas asil pasinaon saka siswa kelas kontrol lan kelas eksperimen kalebu apik. Asil efektivitas kasebut bisa dideleng saka asil efektivitas kelas kontrol panliten I kang ngolehake biji $t_{hitung} = 2,88 \geq t_{tabel (0,05 db=35)} = 2,042$. Adhedasar asil kasebut mula bisa didudut yen “ H_0 ditolak” lan “ H_a ditampa”, lan ateges asil biji *pre-test* lan *post-test* kelas kontrol signifikan. Asil saka efektivitas kelas eksperimen panliten I uga bisa ngolehake biji $t_{hitung} = 7,62 \geq t_{tabel (0,05 db=35)} = 2,042$. Saka asil kasebut bisa didudut yen “ H_0 ditolak” lan “ H_a ditampa”, lan ateges asil biji *pre-test* lan *post-test* kelas eksperimen signifikan. Asil efektivitas kelas kontrol uga bisa dimangerteni saka panliten II kang bisa ngolehake biji $t_{hitung} = 3,6 \geq t_{tabel (0,05 db=35)} = 2,042$. Adhedasar asil kasebut mula bisa didudut

yen “ H_0 ditolak” lan “ H_a ditampa”, lan ateges asil biji *pre-test* lan *post-test* kelas kontrol panliten II signifikan. Uga ing kelas eksperimen panliten II kang ngolehake biji $t_{hitung} = 8,7 \geq t_{tabel} (0,05 \text{ db}=35 = 2,042$. Saka asil kasebut bisa didudut yen “ H_0 ditolak” lan “ H_a ditampa”, lan ateges asil biji *pre-test* lan *post-test* kelas eksperimen signifikan. Saka asil signifikan kelas kontrol lan kelas eksperimen ing panliten I lan panliten II, bisa dimangerteni medhia pasinaon LKS elektronik nduweni daya pangaribawa tumrap asil pasinaon nyemak dongeng siswa kelas VII.

Pamrayoga

Adhedhasar saka asil panliten kang wis diandharake, panliti nduweni pangarep – arep supaya asil pangembangan medhia pasinaon LKS elektronik bisa nambah wawasan kanggo siswa, guru, lan sekolah. Panliten iki luwih nengenake tumrap medhia pasinaon kang bisa didadeakake piranti kanggo nyengkuyung proses pasinaon siswa tumrap pelajaran basa Jawa. Siswa kang luwih seneng sinau nggunakake medhia computer bisa dadi dhasar yen pangembangan LKS elektronik iki layak digunakake.

Kapustakan

Aminuddin.2010.*Pengantar Apresiasi Karya Sastra*.Bandung:Sinar Baru

Andayani,IA.2005.*Kemampuan Siswa Melakukan Kegiatan Belajar Mandiri Terbimbing Melalui Lembar Kerja Siswa (LKS) dalam Mata Pelajaran Bahasa Indonesia Kelas X SMAN 3 Palembang*. Palembang:FKIP Universitas Sriwijaya(Srikipsi tidak diterbitkan)

Arikunto, Suharsini.2006.*Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktek*. Bandung:Rineka Cipta

-----2009.*Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktek*. Bandung:Rineka Cipta

-----2010.*Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktek*. Bandung:Rineka Cipta

-----2013.*Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktek*. Bandung:Rineka Cipta

Belawati,Tian,dkk.2003.*Pangembangan Bahan Ajar*.Jakarta:Pusat Penerbitan Universitas Terbuka.

Danadjaya, James.1991. *Folklor Indonesia Ilmu Gosip, Dongeng dan Lain-lain*. Jakarta:PT Temprint

Depdiknas.2007.*Kamus Besar Bahasa Indonesia*. Pusat Bahasa. Gramedia:PT.Gramedia Pusaka Utama.

Fajar,Maulana,

W.2012.<http://zonasabar.blogspot.com>.(diakses tanggal 13 Januari 2014)

Hartati S.2003.*Meningkatkan Kemampuan Siswa Kelas II dalam Menyelesaikan Soal-Soal Matematika Berbentuk esai melalui LKS buatan Guru di SLTP Negeri 1 Palembang*.Palembang:FKIP Universitas Sriwijaya(Srikipsi tidak diterbitkan)

Hutomo, Suripan Sadi.1991.*Mutiara yang Terlupakan*.Jawa Timur:Hiski

Indarti, Titik.2008.*Penelitian Tindakan Kelas (PTK) dan Penelitian Ilmiah:Prinsip-Prinsip Dasar,Langkah-Langkah dan Implementasinya*.Surabaya:Penerbit Bahasa dan Sastra Universitas Negeri Surabaya

Najid, Moh.2009.*Apresiasi Prosa Fiksi*.Surabaya:University Press

NinieK,Lapalume.2014.*Meningkatkan Kemampuan Siswa Menyimak Dongeng Melalui Media Audio Visual dikelas II SDN 3 Tapa Kecamatan Tapa Kabupaten Bone Bolango*.Gorontalo:Universitas Gorontalo ([http // eprints.ugm.ac.id/2585/](http://eprints.ugm.ac.id/2585/))

Nurgiantoro,Burhan.2007.*Teori Pengajian Fiksi*.Yogyakarta:Gadjah Mada University Press

Nurgiantoro,Burhan.2010.*Sastra Anak Pengantar Pemahaman Dunia Anak*.Yogyakarta:Gadjah Mada University Press.

Prastawa,Andi.2013.*Panduan Kreatif Membuah Bahan Ajar Inovatif*.Yogyakarta:DIVA Press

Pusposari,Dewi.2012.*Memahami Sastra Anak*.Malang:Bayumedia Publishing

Rahmawati,eni.2006.*Pembelajaran Matematika Menggunakan Metode Pengajaran Berprograman dalm Upaya Meningkatkan Hasil Belajar Siswa(Studi Siswa Kelas I SMP Muhammadiyah I Malang)*. Malang :Universitas Muhammadiyah Malang.

Riduwan.2009.*Dasar-Dasar Statistik*.Bandung:Alfabeta.

Riyanto,Yatim.2007.*Metodologi Penelitian Pendidikan Kualitatif dan Kwantitatif*.Surabaya:Unesa Universiti Press.

Sarwono,Jonatan.2006.*Metode Penelitian Kuantitatif dan Kualitatif*.Yogyakarta:Graha Ilmu

Sudijono,Anas,2004.*Pengembangan Statistik Pendidikan*.Jakarta: PT Remaja Rosdakarya.

Sugiyono.2008. *Metode Penelitian Pendidikan Pendekatan Kuantitatif,Kualitatif, dan R&D*.Bandung:Alfabeta

-----,2010. *Metode Penelitian Pendidikan Pendekatan Kuantitatif,Kualitatif, dan R&D*.Bandung:Alfabeta

-----,2013.*Metode Penelitian Pendidikan Pendekatan Kuantitatif,Kualitatif, dan R&D*.Bandung:Alfabeta

Tarigan,Henry Guntur.1987.*Menyimak Sebagai Suatu Keterampilan Berbahasa*.Bandung:Angkasa

Trianto.2013.*Model Pembelajaran Terpadu*.Jakarta:Bumi Aksara

Widada,dkk.2001.*Kamus Basa Jawa (Bausastra Jawa)*.Yogyakarta:Kanisius

Widiyanto,dkk.2008.*Lembar Kerja Siswa(LKS)*.<http://ahliswiwite.files.wordpress.com> diakses tanggal 4 Maret 2014.

Adnan.<http://jejakjenaka.wordpress.com> diakses tanggal 5 Februari 2014

<http://odazzander.blogspot.com/2014/03/manfaat-menyimak.html> diakses tanggal 4 Maret 2014.

<http://remajasampit.blogspot.com/2014/04/tahapan-nyemak-berkala-tentang-diri.html>

<http://wawanjunaidi.blogspot.com/2014/05/definisi-menyimak.html> diakses tanggal 5 Februari 2014.